

УДК 378.091.212:796
DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-2.13

В. В. Іваненко

старший викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання та спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

СПРЯМУВАННЯ ЗМІСТУ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто питання спрямування змісту міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури та наведено певну ідеальну модель педагога нового століття. Розкрито та уточнено поняття «педагог», «педагогічна техніка», «міжпредметні зв'язки». З'ясовано причини необхідності впровадження міжпредметних зв'язків у професійну підготовку вчителів фізичної культури. Маючи професійну спрямованість, міжпредметні зв'язки дозволяють ефективно впливати на розвиток духовних, психологічних, фізичних, комунікативних, організаційних та креативних якостей майбутніх учителів фізичної культури.

Професійне спрямування змісту міжпредметних зв'язків передбачає, передусім, розвиток духовного компонента професійної культури вчителя. Під час встановлення міжпредметних зв'язків важливо аналізувати зі студентами такі питання, як світоглядні позиції та орієнтації вчителя фізичної культури, становлення системи моральних цінностей педагога, роль естетичного ідеалу у педагогічній діяльності. На матеріалі міжпредметних зв'язків відкривається можливість особливим чином підкреслити роль духовного чинника у професійній діяльності вчителя фізичної культури, його вмінь і навичок, пов'язаних з моральним і естетичним ставленням до навколишньої дійсності, природи, цінностей культури, традицій українського народу.

Теоретичний аналіз проблеми цінного ставлення є методологічною базою обґрунтування емоційно-ціннісного компонента змісту освіти майбутнього вчителя. Цей компонент передбачає визначення складу, структури та функцій ціннісних відношень студента, що повинно бути сформованим, потенційно присутнім в якостях особистості та могло реалізуватися у практичній діяльності під час їх актуалізації. Спрямування міжпредметних зв'язків у напрямку вирішення найважливіших завдань професійної освіти може мати позитивні результати. Маючи професійну спрямованість, міжпредметні зв'язки дозволяють ефективно впливати на розвиток духовних, психологічних, фізичних, комунікативних, організаційних та креативних якостей майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: педагог, педагогічна техніка, модель учителя, міжпредметні зв'язки, ціннісне ставлення, ціннісна свідомість.

Постановка проблеми. «Педагог – майстер своєї справи, спеціаліст високої культури, глибоко обізнаний у своєму предметі, добре знайомий з відповідними галузями науки та мистецтва, практично розбирається в питаннях загальної та особливо дитячої психології, досконало володіє методикою навчання та виховання» [12, с. 10].

Високий професійний рівень педагога припускає не тільки глибокі знання свого предмета, але й майстерність, творчу особистість. Щоб володіти майстерністю викладання, вчителю потрібно багато знати та вмінити, володіти педагогічною технікою. Звернемось до педагогічної енциклопедії та українського педагогічного словника С. Гончаренка. «Педагогічна техніка – це комплекс знань, вмінь і навичок, які необхідні педагогу для того, щоб ефективно застосовувати на практиці обрані ним методи педагогічного впливу як на окремих вихованців, так і на дитячий колектив загалом. Володіння педагогічною технікою є складником педагогічної майстерності, вимагає

спеціальних знань з педагогіки та психології та особливої практичної педагогіки» [3, с. 24]. Цей же автор «міжпредметні зв'язки» тлумачить як «взаємне погодження навчальних програм, зумовлене системою наук і дидактичною метою, які відбивають комплексний підхід до виховання й навчання, який дає можливість виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами». На будь-якому етапі навчання міжпредметні зв'язки виконують виховну, розвиваючу й детермінуючу функції завдяки інтеграції знань, що підвищує продуктивність перебігу психічних процесів. Міжпредметні зв'язки формують конкретні знання учнів, включають їх в оперування пізнавальними методами, які мають загальнонауковий характер (абстрагування, моделювання, аналогія, узагальнення тощо) [3, с. 67].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою для обґрунтування положень, термінів, висвітлених у статті, є роботи авторитетних фахівців, експертів, науковців

Т. Бельчева, П. Друкера, М. Елькіна, Г. Єльнікова, В. Крижко, М. Мескона, М. Окси, Є. Павмотенкова, Ф. Хедоурі. Однак не можна говорити про достатню кількість розробок щодо ролі спрямування змісту міжпредметних зв'язків у професійній підготовці студентів фізичного виховання.

Метою статті є аналіз та обґрунтування побудови моделі вчителя та проблеми спрямування змісту міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають науковці [1; 2; 12] слід сформулювати певну ідеальну модель педагога, з одного боку, і врахувати шляхи та можливості її втілення у практику – з іншого. Не слід також забувати, що ідеального вчителя не буває, адже кожен учитель – це неповторна особистість. Складний та довгий шлях формування особистості педагога. Різні чинники впливають на становлення його професійної майстерності. Дуже багато залежить від творчого стану викладача, його інтуїції, доброї імпровізації, тонкого педагогічного смаку [9, с. 108]. Загалом секрет успіху – педагогічне відчуття. Секрет успіху педагога – високий рівень професіоналізму та підготовка викладача [15, с. 141]. Не слід забувати, що педагогічна діяльність має публічний характер. Постійне прагнення до пошуків істинних моделей, переосмислення та нове бачення будь-якої структури відбувається не випадково. Це пов'язано з епохою, універсальними соціокультурними чинниками, а також з розвитком ритму шкільного життя [5, с. 59]. Період реформування не просто межовий стан, а період, який спонукає до осмислення колишніх здобутків, що зберігають зерна досвіду, зібрані раніше, і завдяки їм модернізація здійснюється спіраллю прогресу; це період здобуття нових стратегій через усвідомлення та аналіз закордонного досвіду, період створення власних теорій та підходів до змісту міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури [10, с. 164; 14, с. 121].

Як уже відзначалося, актуальною проблемою сучасної теорії та практики професійної освіти є підготовка вчителя фізичної культури. На слушну думку Л.П. Сущенко, однією з педагогічних умов цілеспрямованого розвитку найважливіших компонентів професійної підготовки учителів фізичної культури є спрямування змісту міжпредметних зв'язків [16, с. 125]. Виділення цієї умови пов'язане з тим, що наявна практика використання міжпредметних зв'язків у вищих навчальних закладах є мало-ефективною. Однією з основних причин того, що міжпредметні зв'язки не вирішують на достатньому рівні найважливіші завдання навчання, виховання й розвитку професійної майстерності майбутніх учителів фізичної культури є обмеження їх змісту.

Вказане обмеження змісту міжпредметних зв'язків пов'язане з вирішенням завдань дидак-

тичної та виховної спрямованості й, водночас, недооцінкою того, що характеризує процес освоєння студентами професійного досвіду. У результаті виникла ситуація, коли практика використання міжпредметних зв'язків виявила свою спроможність забезпечувати розв'язання комплексу найгостріших і актуальних завдань підготовки сучасного вчителя фізичної культури та зосередилася лише на окремих аспектах розвитку пізнавальної активності студентів [19, с. 124].

Успішне використання освітньо-виховних можливостей міжпредметних зв'язків стає реальним лише на основі утвердження професійного спрямування їх змісту, а саме – розвитку найважливіших структурних компонентів професійного досвіду вчителя фізичної культури [10, с. 164].

Професійне спрямування змісту міжпредметних зв'язків дозволяє викладачам вищих навчальних закладів зосередити увагу на найважливіших компонентах професійної підготовки вчителів фізичної культури, зокрема духовному, психологічному, фізичному, комунікативному інформаційному, організаційному та креативному [14, с. 121].

Таке спрямування педагогічних зусиль і можливостей міжпредметних зв'язків є цілком виправданим. Адже на сучасному етапі розвитку вищої школи особистісний чинник набуває якісно інших функцій. Він стає епіцентром педагогічних дій, а значить і міжпредметні зв'язки повинні бути спрямованими на розвиток особистості, найважливіших професійних якостей майбутнього вчителя. Цінність ставлення виникає, функціонує та змінюється в реальному соціокультурному середовищі, воно ж певним чином здійснює на середовищі певний вплив, дію. Оскільки об'єкт – носій цінності належить до онтологічного середовища та знаходиться в ньому незалежно від суб'єкта, то саме середовищу людського буття належить вирішальна роль у формуванні ціннісних відношень. Ціннісні ставлення є осмисленням буття людини, тому ціннісний компонент свідомості відіграє роль внутрішнього орієнтира цілісної діяльності та конкретної поведінки людей. Отже, пізнавальна діяльність суб'єкта орієнтується на ті об'єкти, які мають для суб'єкта життєву значущість. Проектна діяльність свідомості спрямована на створення ідеальних моделей, які відповідають потребам суб'єкта. Спілкування як вид практично-духовної діяльності регулюється ціннісними орієнтаціями суб'єкта – вибором тих, хто потрібен суб'єкту або оцінюється ним позитивно. Практично-перетворююча діяльність суб'єкта теж цілеспрямована на досягнення, реалізацію певної мети [11, с. 61].

Професійне спрямування змісту міжпредметних зв'язків передбачає, передусім, розвиток духовного компонента професійної культури вчителя. Під час встановлення міжпредметних

зв'язків важливо аналізувати зі студентами такі питання, як світоглядні позиції та орієнтації вчителя фізичної культури, становлення системи моральних цінностей педагога, роль естетичного ідеалу у педагогічній діяльності. На матеріалі міжпредметних зв'язків відкривається можливість особливим чином підкреслити роль духовного чинника у професійній діяльності вчителя фізичної культури, його вмінь і навичок, пов'язаних з моральним і естетичним ставленням до навколишньої дійсності, природи, цінностей культури, традицій українського народу [7, с. 221].

Зміст міжпредметних зв'язків, маючи професійну спрямованість, може сприяти розвитку психологічного компонента підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. На матеріалі міжпредметних зв'язків виявляється можливим акумулювати увагу студентів щодо ролі у педагогічному процесі таких психологічних якостей вчителя фізичної культури, як його почуття, увага, пам'ять, мислення, воля тощо. Зазначені психологічні якості педагога мають стати предметом наукового аналізу студентів, їх роздумів та внутрішніх суджень. На основі міжпредметних зв'язків можливим є обговорення таких питань як емоційна культура вчителя, роль уваги вчителя у педагогічному процесі, спроби розвитку та зміцнення пам'яті педагога, особливості педагогічного мислення та інше.

У вищих навчальних закладах педагогічного і спортивного профілю питання фізичного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури викликають особливий інтерес. А чи можуть бути корисними у розв'язанні цих питань міжпредметні зв'язки? Зазначимо, що являючись професійно спрямованим зміст міжпредметних зв'язків перетворюється в один із дієвих чинників розвитку фізичного компонента в системі підготовки вчителя фізичної культури на матеріалі міжпредметних зв'язків викладачі можуть обговорювати зі студентами такі питання, як розвиток загальнофізичних якостей вчителя фізичної культури, особливості психофізіологічних процесів, які відбуваються під час занять спортом, становлення позитивної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. Водночас міжпредметні зв'язки можуть сприяти передачі студентам досвіду не лише вербального, але й практичного освоєння необхідних елементів спортивної майстерності [13, с. 18].

Професійно спрямований зміст міжпредметних зв'язків охоплює у собі широкі можливості розвитку комунікативного компонента в системі підготовки вчителя фізичної культури. Спираючись на інформаційний потенціал і взаємозв'язок таких навчальних дисциплін, як педагогіка, психологія, ділова українська мова, теорія і методика фізичного виховання та ін., викладачі вищих навчальних закладів педагогічного і фізичного профілю

можуть успішно впливати на формування комунікативної культури майбутніх вчителів, тренерів дитячих спортивних команд. На матеріалі міжпредметних зв'язків можуть бути успішно проаналізовані та обговорені разом зі студентами такі питання, як комунікативна культура сучасного вчителя, форми виявлення педагогічного такту вчителя фізичної культури з юними спортсменами, формування образу поведінки вчителя фізичної культури. Поряд із теоретичними знаннями, студенти отримують на матеріалі міжпредметних зв'язків необхідний їм досвід комунікативної діяльності.

Навчальна інформація є одним із важливих засобів впливу на свідомість і поведінку учнів. У праці вчителя фізичної культури відбувається активне використання різних видів та джерел навчальної інформації. Саме тому питання інформаційної культури вчителя вимагають свого послідовного й ефективного вирішення [8, с. 49]. Суттєву допомогу у розв'язанні цього питання можуть надати міжкультурні зв'язки, зміст яких має професійну спрямованість. Спираючись на матеріали міжпредметних зв'язків, викладачі можуть успішно обговорювати разом зі студентами такі питання, як компетентність сучасного вчителя фізичної культури, роль інформаційного досвіду у роботі педагога, використання наукових знань на уроках фізичної культури, естетична інформація, необхідна вчителю фізичної культури та ін. [18, с. 157]

Зміст міжпредметних зв'язків, спрямований на розв'язання професійних проблем, може бути корисним для розвитку організаційного компонента в системі підготовки вчителя фізичної культури. Зокрема, він здатен сприяти опануванню майбутніми вчителями фізичної культури методами організації фізкультурно-оздоровчої роботи, занять з фізичного виховання в школі, а також методами тренування з окремих видів спорту (гімнастики, спортивних ігор, легкої атлетики, плавання), туризму, атлетизму. На матеріалі міжпредметних зв'язків майбутні тренери дитячих та юнацьких спортивних команд, вчителі фізичної культури отримують можливість глибше усвідомити сутність методики занять з фізичної культури та спорту, набути досвід організаційного розв'язання питань прилучення дітей та молоді за систематичних занять фізичною культурою і спортом [17, с. 108].

Визначаючи комунікативні можливості змісту міжпредметних зв'язків, спрямованих на успішне вирішення завдань професійної освіти, слід виділити ще один аспект. Це вплив міжпредметних зв'язків на розвиток креативного компонента професійної підготовки вчителя фізичної культури. Педагогічний досвід викладачів вищих навчальних закладів засвідчує, що на матеріалі

міжпредметних зв'язків можна успішно розкривати сутність таких понять, як творче мислення, педагогічний пошук, науково-дослідна діяльність вчителя фізичної культури. Предметом серйозного обговорення у студентській аудиторії можуть бути такі питання, як роль творчого натхнення у роботі вчителя фізичної культури, методи організації науково-дослідної діяльності вчителя-тренера. Крім теоретичних знань та понять про творчість вчителя фізичної культури студенти можуть отримати у процесі міжпредметного навчання також досвід безпосереднього вирішення творчих завдань науково-педагогічної спрямованості та педагогічної майстерності. Предметом творчого пошуку у розв'язанні педагогічної проблеми повинно бути виділення нових завдань у визначенні ситуації, розробка плану діяльності, нове усвідомлення ситуації студентами з допомогою формулювання питань, пошук способу розв'язання проблеми, перевірка здобутого результату. Такий підхід до розв'язання проблеми сприяє розвитку навичок творчої навчально-пізнавальної діяльності та формує творче мислення студентів [4, с. 152; 6, с. 19].

Висновки та пропозиції. Використовуючи проаналізовані нами матеріали наукових досліджень з проблеми змісту міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, можна частково або цілком розв'язати проблему вдосконалення професійної підготовки кадрів в галузі фізичної культури та спорту. Звісно, ми зробили на цьому шляху лише перші кроки й вважати їх панацеєю чи універсалом не можна. Тому окреслена нами проблема потребує подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Абдуллаєв А.К., Ребар І.В. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в сучасних умовах. *Інноваційна педагогіка*. №10. Т. 1. Одеса, 2019. С. 67–70.
2. Абдураман А.Ш., Купрєєнко М.В., Непша О.В. Сутність професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вып. 1 (45). Ч. 4. С. 39–43.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Іваненко В.В. Психологічна культура як важлива умова формування професійної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання. *Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Чернігів, 7–8 квітня 2017 р.). Чернігів, 2017. Т. 2. С. 152–160.
5. Іваненко В.В. Формування професійно-педагогічної культури фахівців фізичного виховання і спорту. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вып. 1(45), ч. 4. С. 59–64.
6. Іваненко В.В., Купрєєнко М.В., Непша О.В. Педагогічні умови формування професійної спрямованості майбутніх фахівців з фізичної культури. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції*, 29-30 березня 2018 року. Ченстохова-Ужгород-Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 19–21.
7. Іваненко В.В., Купрєєнко М.В. Основні професійні та особисті якості майбутнього вчителя фізичної культури. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Інтердисциплінарні виміри*. Конін – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг : Посвіт, 2019. С. 221–222.
8. Карабанов Є.О., Непша О.В., Суханова Г.П., Ушаков В.С. Інформаційні технології в системі «фізична культура-спорт». *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту: збірник наукових праць*. Харків : ХДАФК, 2018. Випуск 2. С.49–53.
9. Ковальчук О.В., Купрєєнко М.В., Непша О.В., Суханова Г.П., Ушаков В.С. Структура гуманістичної спрямованості особистості фахівця з фізичної культури і спорту. *Освітні стратегії розвитку духовної та світоглядної культури особистості громадянського суспільства*. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. 20-21 квітня 2017 р., м. Дніпро. Частина II. Дніпро : СПД «Охотнік», 2017. С. 108–110.
10. Котова О.В., Непша О.В. Структурні компоненти підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон : ХДУ. 2014. Вип. 81. Том 1. С. 164–168.
11. Окса М.М. Виховання ціннісних професійних орієнтацій майбутніх учителів засобами педагогічної практики: монографія. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2013. 208 с.
12. Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Основа, 2010. 158 с.
13. Проценко А.А. Функциональное содержание профессиональной деятельности учителя физической культуры. *Вестник адукацыі*. Минск, 2017. № 10 (октябрь). С. 18–25.
14. Проценко А.А. Структура підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування професійних компетентностей. *Збірник наукових праць : Педагогічні науки*. Херсон, 2017. № 76, т. 2. С. 121–125.
15. Солоненко А. Виховання праксеологічної культури студентів педагогічного університету (спеціальність «Фізична культура») у процесі про-

- фесійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 6. С. 141–152.
16. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.
17. Ушаков В.С. Шляхи формування фізичної культури особистості студентів вищих навчальних закладів. *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (25-26 квітня 2018 року). Бердянськ : БДПУ, 2018. С. 108–109.
18. Ушаков В.С., Проценко А.А. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах. *Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи*. Житомир. 2014. С. 157–160.
19. Ушаков В., Проценко Г. Професійні уміння як складова професійної компетентності вчителя. *Формування стратегій міжкультурної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології*: тези міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 вересня 2018 р.). Мелітополь : ФОРМ Однорог Т.В., 2018. С. 214–217.

Ivanenko V. The contents of oriented interdisciplinary communication in the training of future physical training teachers

The article deals with the questions of the direction of the content of interdisciplinary connections in the training of future teachers of physical culture and presents a certain ideal model of the teacher of the new century. The concept of "pedagogue", "pedagogical technique", "interpersonal relations" is revealed and specified. The reasons of necessity of introduction of interdisciplinary connections in professional training of teachers of physical culture are found out. Having a professional orientation, interdisciplinary connections can effectively influence the development of the spiritual, psychological, physical, communicative, organizational and creative qualities of future teachers of physical culture.

Professional content oriented interdisciplinary connections involves primarily the development of the spiritual component of professional culture the teachers. During installation, interdisciplinary connections with students is important to analyze such issues as the outlook and orientation of the physical culture teacher, moral values of a system of teacher role aesthetic ideal of educational activities. On the material interdisciplinary connections an opportunity to specially emphasize the role of the spiritual factor in professional activity of physical training teacher, his skills related to moral and aesthetic relationship to reality, nature, cultural values and traditions of the Ukrainian people.

Theoretical analysis of the relationship is valuable methodological basis justification emotionally valuable component content of education future teachers. This component involves the determination of the structure and functions of value relations student that needs to be formed, potentially present as an individual and should realized in practice in their actualization. Referrals interdisciplinary connections towards solving major problems of vocational education can have positive results. With professional-oriented, interdisciplinary communication can effectively influence the development of spiritual, psychological, physical, communication, organizational and creative skills of future teachers of physical education.

Key words: *pedagogue, pedagogical technique, teacher model, interpersonal relations, value relation, value certificates.*